

tette működési helyüket és idejüket. Mint a bevezetőben is említettük, a könyv legnagyobb érdeme az új kutatások és módszerek felhasználása mellett, hogy ötvözi magában a régebbi és a legújabb szakirodalmat. Ennek az irodalomnak naprakész és széleskörű felsorolása nehezen nélkülözhető segédlet a téma kutatóinak, a könyv- és nyomdászattörténetet tanuló diákoknak. A bibliográfiák az egyes főfejezetek végén találhatóak, a használatot segítő a leírás felosztását (például városok szerint) követő bontásban.

„A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473-1800” című könyv ugyan nem tankönyvként határozza meg magát, de bizonyosan ezzel a szándékkal íródott. Amellett, hogy a könyv- és nyomdatörténet egyik legfontosabb kézikönyve jelenleg is minden bizonnyal az is marad ugyanúgy legalább 40 évig, miként Gulyás Pál műve, alapvető tankönyvvé válhat nemcsak az egyetemi és főiskolai könyvtáros hallgatóknak, hanem – épp interdiszciplinális jellege miatt – a kora újkorral foglalkozó történészek, irodalmárok számára is. Világos, logikus szerkezete, összefoglaló jellege, bibliográfiája, mutatói, a könyvtörténeti fogalmakat megmagyarázó „mini lexikona”, közérthető stílusa a könyvet a tájékozódni vágyó, „laikus” olvasó számára is érdekes olvasmánnyá avatja.

V. ECSEDY Judit: *A könyvnyomtatás Magyarországon a kéziszajtó korában 1473-1800*. Balassi Kiadó, Bp, 1999.

Perger Péter

Magyar művészkönyvek Frankfurtban

A Budapesti Goethe Intézet 2000. január 12-től február 5-ig válogatást mutatott be a múlt év ősze Frankfurtban nagy sikerrel szerepelt „Magyar Művészkönyvek Bibliotékája” című kiállítás anyagából.

A Frankfurti Könyvvásár egyik valódi könyvészeti csemegéje évről évre a művészkönyvek seregszemléje. A világ számos országából érkeznek ide egyéni alkotók (*Brig Laugier* – Párizs, *Marty Brito* – Chile, *Katharina Pieper* – Hamburg/Jägersburg, *Kova* – Hamburg, *Sine Semljé* – Engen, *Barbara Fahrner* – Frankfurt/London), művészcsoportok (Unica-T – Frankfurt), műhelyek (ZYPresse – Köln), könyvkereskedők (Druck und Buch – Tübingen), galériák (Litkom – Köln, Despalles—Mainz/Paris), kiadók (Bartkowiaks Porum Book Art – Hamburg, Boza Editor – Barcelona, Pré Nian – Nantes), gyűjtemények (Gutenberg Museum – Mainz, Museum für Kunsthandwerk – Frankfurt, Klingspor Museum – Offenbach, Neues Museum Weserburg – Bremen), melyek kimondottan e műfajra specializálódtak.

Ebben a csodálatos, nemzetközi atmoszférájú közegben voltak láthatóak a magyar művészkönyvek 1999. októberében, amikor Magyarország a rendezvény fővendége volt. Könyvmunkáink nem ismeretlenek a nagyvilágban, hisz Magyarország több alkalommal rendezett nemzetközi művészkönyv-kiállítást, s mi is bemutatkoztunk Párizsban, Bukarestben, Prágában, Londonban, Marseille-ben. A frankfurti vásári helyszín ideális, az alkalom pedig megismételhetetlen volt az élő, kortárs művészkönyv képviselőre.

A „Bibliothek” kiállítási projekt laza egységbe fonta az egyenként oly markáns formavilágú alkotókat. Szinte minden „művészkönyves” életében elérkezik az a pillanat (túl 50-100 könyvtárgy-Buchobjekt létrehozásán), amikor „könyvtárban” kezd gondolkodni. Szép hagyomány az ars poetica jellegű könyvtár-projektek sora (*Ion Bitzan, Botond*). A

„Művészkönyv Bibliotéka” elképzelés poétikus és kultúrtörténeti vonatkozásain kívül, praktikus, használható szerkezetével ideális egy kollektív művészkönyv-kiállítás alapjául. Kabinetrendszerével alkalmas néhány jelentősebb életművel, „könyvtárnyi könyvvel” rendelkező művész (*Hegedűs Z. László, Butak András, László Bandy, Sóváradi Valéria*) több könyvvel való bemutatkozására. Az elkülönülő kabinetek szellősen csatlakoznak egy központi „Lesesaal”-ba, ahol egyrészt markánsan megjelennek azok az ismert alkotók (*Haraszy István, Szilvitzy Margit, Solti Gizelle, Szyksznian Wanda, Molnár Icsu István*) akik, mint szobrászok, festők, textilművészek jelentőset alkotta, s így könyvmunkájuk különlegességnek számít, másrészt bemutatkoznak azok a fiatal művészek is (*Péli Mandula, Flóra Virág*), akiknek kiugrási lehetőség e világrendezvény. A központi „Lesesaal” kiválóan betölti a könyvek asztalon való lapozásának, prezentációjának oly fontos funkcióját is, hisz ez a művészkönyv műfajának egyik specifikuma. A bemutató asztal és környezete szintén műalkotásként jelenik meg. A kabinetek karakterét az alkotók eddigi munkáikkal sugallták, így Sóváradi Valéria a „Geschichte”, Butak András a „Natur”, *Pataki Tibor* a „Technik”, László Bandy a „Philosophie”, Péli Mandula a „Kunst”, Hegedűs Z. László a „Phantasic”, *Kiss Ilona* a „Poesie”, *Damó István* a „Psychologie” gyűjteményt képviselik.

A folyosóról nézve az „Asztal”, a nyitott olvasóterem szerepel középen, a köré sorban csatlakozó kabinetek mindegyikébe beelátunk, így a könyvtár háttérszínével egységes vizuális karaktert ad, a kabinetek csak minimális tónuskülönbséget mutatnak. A könyvtár bejáratánál két oldalt a fal kissé befordul, hogy alkalmas legyen „kapu” kialakítására, felirat elhelyezésére, esetlegesen egy-egy kiemelt mű prezentálására (két kollektív könyv), valamint jellegzetes elkülönülésre a szomszédos standok, kiállítások anyagától. A „Bibliotéka” program gazdag részletezési lehetőségeivel a művészkönyv megőrzendő humán vonatkozásaira is utal, mely harmonizál a csodálatos magyarországi könyvtárakkal és könyvészeti hagyományokkal, hiszen mai szemmel s elvont értelemben egy régi könyveket, kódexeket tartalmazó gyűjtemény maga is „Művészkönyv-Bibliotéka” ...

A kiállítási projekt nagyszerűen érvényesült a helyszínen, a szép gondolat harmonikusan jelent meg a jól kiválasztott anyagokban. Az installáció hullámpapír-lemez anyaga jól illeszkedett a témához, fehér színével kiemelte a műtárgyakat. A feliratok, nevek visszafogottan jelentek meg a kötészeti fűzővásznon a szőnyegpadló halványiszürke színével megegyezően. Ellenpontként markáns hatású volt a legfontosabb művekből kiragadott, felnagyított néhány részlet-fotó, valamint a gyűjteményt sugalló két közös felvétel, melyen szinte minden hangsúlyos műtárgy szerepelt. A kiállítás törzsanyagát a Magyar Művészkönyvalkotók Társaságának meghatározó művészei adták. *Árva Ilona* a mesteri, kalligrafikus írással készített, linómetszettel, itt-ott vakdombor nyomással megvalósított könyveivel, melyek a magyar könyvészeti hagyományokon túl elárulták az alkotó lipcsei tanulmányait is. *Békés Rozi* ezúttal illusztratív, kézzel végigrajzolt, helyenként kollázssal, kivágással gazdagított könyveket mutatott, a tőle megszokott valódi könyves precizitással, szakszerűséggel. Butak András harsány könyvsorozatai a legkülönfélébb természetes anyagokat felhasználva képviselték a műfaj jellegzetes, betű nélküli vagy azt csak grafikai elemként használó könyvtárgy objekt változatát. A kecskebőr borítású, megszáritott növényi anyagot, fatörmeléket mutató könyvei visszavisznek minket az időben s mintha egy megtalált, ismeretlen, elmúlt kultúra könyvemlékeire bukkantunk volna, hogy megfejtsük üzenetüket. *Budahelyi Tibor* fém plasztikája, a „Kartoték” inkább csak emlékeztet a könyvre, a közelmúltra utaló hatása elsöprő erejű. *Damó István* kézzel készített papírt használt a könyveikhez, melyek erős irodalmi kötődést mutatnak, elsősorban Kafka-értelmezéseket, illusztrációkat, amik beborítják a könyv teljes felületét a borítótól kezdve az előzéken át az utolsó oldalig folyamatosan. *Flóra Virág* valódi elvont könyveket készít, feléledt betű-növények, megmaradt könyvgerinc-szobrok, fekete lapra feketével elrejtett gýász-titkok alkotják műveit, *Haász Ágnes* az itt-ott talált tárgyakból

zseniálisan alkot végnélküli könyvet, recup-art-ot, így azonnal utal egy következő értelmezésre, a könyvet „csak” átmeneti formációnak tartva. Haraszty István mobilkönyvszobra a kiállítás egyik legjelentősebb, legkedveltebb darabja volt. A pneumatikus rendszerrel működő, pumpával nyitható könyv alkotója egyedüli képviselője a mobil-könyv műfajának hazánkban. Hegedűs Z. László transzformált könyvsorozatairól ismert, a kiállítás kedvelt darabjai voltak a fémbe maratott szép, Eszterházy-portréval fedett könyvtárgyai. Kiss Ilona az ismert kis Kávé-könyvecske sorozaton kívül jellemző könyvobjektet is mutatott, bátran alkalmazva rajtuk az egyéni értelmezésű csodaszarvas-legendákat. Valódi újdonság volt a „lap-tárgy” (page-object)-sorozat dróthálóra, papírmassza felhasználásával. *Kovács Péter Balázs* a tőle megszokott, erős grafikai karakterű, napló-szerű, rajzolt művészkönyvet hozott. László Bandy a dobozkönyv megalkotója, mesteri fokon műveli az általa létrehozott rész-műfajt, mely jellegzetesen a kivágással áttört papírfelületre, a dobozzá nyitható szerkezetre épül. *Lengyel András* egy korábbi, ismert könyvpiramis performance-ára visszautaló plasztikát mutatott be. Molnár Icsu István vérbeli könyvész, ehhez méltóan az egyetlen példányban nyomott, rézkarcokkal díszített, japán hajtású, kézzel merített papírból készített könyvcsozával kápráztatta el a látogatókat. *Móder Rezső* a kis fadobozba költöztetett óriási fém betű-jelekkel alkotott Kosmosz-könyvet. Pataki Tibor a rá jellemző aprólékossággal folytatta kedvelt madár-sorozatát, beköltöztetve „Gutenberg madarai”-t a könyvbe, hogy a lapozás rendjében „csipegessék” a betűket. Péli Mandula könyvoldalai valódi festővászonra készültek, lazán összegyűjtve egy kép variánsait. Solti Gizella „Irodalmi hagyaték” című munkája szívbemerkolóan meséli el egyetlen vizuális tömondatban a postán ottmaradt csomag történetét. Várad Valéria, a papír „papnője” kézzel öntött, mívesen megmunkált papírananyagokból készít könyvet, szinte egyenértékűvé téve a hordozót a mondanivalóval. *Stroe Krisztián* könyvplasztikái csak egy-egy elemet tartanak meg a könyvre emlékeztetők közül. A nyitás, a mozduló gerinc motívumai tartják a kategóriában a különben oly erős egyéniséggel rendelkező, önálló, határozott kis könyv-szobrokat. Szilvitzy Margit a korábbi, festői munkásságából ismert papírdoboz-sorozatából egyet feldolgozott könyvvé, a hajtási tapasztalat szülhette a „Babel-könyv” színben visszafogott, szerkezetében rafinált sokfelé hajló könyvtárgyat. Szyksznian Wanda, az örök megújuló grafikusművész kerámia borítású, merített papírra készített könyvsorozataival lepott mindannyiunkat. A kiállítás egyik legérdekesebb darabja az a közös könyv volt, melyhez minden kiállító művész egy-egy jellegzetes eredeti lapot adott, hogy ezeket összefűzve emléket állíthassunk az értékes, ritka pillanatnak. A „Bibliothek der Künstlerbücher aus Ungarn” című kollektív művészkönyv egyik első darabja lesz az Országos Széchényi Könyvtárban 2000-ben megnyíló művészkönyv-gyűjtemény.

Kiss Ilona

Prohászka Ottokár betiltott írásai

Élő kereszténység címmel jelentetett meg kötetet a Kairosz kiadó. A könyv Prohászka Ottokár ama három írását foglalja magában – „Az intellektualizmus túlhajtásai”; „Modern katolicizmus”; „Több békességet” –, amelyet 1911-ben indexre tett a pápa mellett működő Index Kongregáció. A kötetet Frenyó Zoltán szerkesztette és látta el utószóval. A szép címlapon galamb látható, mely a keresztény gondolatvilágban a Szentlélek Isten szimbóluma.

Elgondolkodtató már maga az eddig említett információsor is. *Prohászka Ottokár* 1927-ben meghalt. A fenti címmel – Élő kereszténység – nem tett közzé egyetlen írást